

บทที่ ๔

โลกทัศน์

ก่อนอื่นขอทำความเข้าใจกับความหมายของคำ ๆ นี้กันเสียก่อน คำว่า โลกทัศน์ นี้ เสาวภา ไทพยวัฒน์ เขียนไว้ในบทนำในเรื่องโลกทัศน์ของคนไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งลงพิมพ์ในวารสารประวัติศาสตร์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (ม.ค. - เม.ย.) ๒๕๒๔ หน้า ๑ ได้ความว่า "โลกทัศน์ (World View) เป็นทัศนคติความเชื่อหรือความคิดเห็น ชั้พื้นฐานของบุคคลในสังคม ที่มีต่อโลก และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการดำรงชีวิต ตลอดจนทิศทางของสังคมซึ่งสามารถอธิบายมูลเหตุอันเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์กระทำตามจุดหมายปลายทาง วิถีชีวิตของมนุษย์ เริ่มจากความคิด (ideas) อันหลากหลาย เป็นพื้นฐานของการกระทำ (action) ของบุคคล บุคคลจะไม่พยายามตัดสินใจกระทำการใด ๆ จนกว่าบุคคลจะเกิดความเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การที่มนุษย์ในสังคมยุคใดยุคหนึ่งมีความคิดความเชื่ออย่างมีระบบ ย่อมสะท้อนศูนย์กลางในการกำหนดความคิด ความเชื่อของมนุษย์ได้อย่างเด่นชัด องค์ประกอบในการศึกษาโลกทัศน์ของมนุษย์จำต้องเข้าใจในสัมพันธภาพอันเกี่ยวกับทัศนะของมนุษย์ที่มีต่อศาสนา การปกครอง คุณธรรมทางการเมือง ค่านิยม ศิลปกรรม การศึกษา และผลงานทางด้านศิลปะ จิตรกรรม ฯลฯ"

ส่วน สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงโลกทัศน์ไว้ในเรื่องโลกทัศน์ไทยภาคใต้ หนังสือของศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๒ หน้า ๒ ความว่า "การที่มนุษย์จะเข้าใจถึงวิถีชีวิตของชนต่างกลุ่มได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงโลกทัศน์ของชนกลุ่มที่ตนต้องการเข้าใจ เพราะวิถีชีวิต เป็นเพียงปรากฏการณ์พื้นผิวที่สามารถเห็นได้ แต่ส่วนที่กำหนดวิถีชีวิตนั้นก็คือโลกทัศน์ ซึ่งเป็นผลมาจากการปรับตัวของชนกลุ่มนั้น มาแต่อดีต โดยสืบทอดทัศนะให้แก่ชนกลุ่มเดียวกันมาในรูปของความรู้และวัฒนธรรม ดังคำนิยามที่ว่า "โลกทัศน์คือ ภาพที่แลเห็นหรือหยั่งเห็นสิ่งต่าง ๆ อันเกิดจากความรู้ ประสบการณ์ และวัฒนธรรมที่สืบทอดของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มชนแต่ละกลุ่ม"

ในที่นี้จะพิจารณาโลกทัศน์ของชาวบ้านในหมู่บ้านนี้จากพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ พิธีกรรมต่าง ๆ และเรื่องเกี่ยวกับอำนาจที่อยู่เหนือการควบคุม

ทางด้านพฤติกรรม

ที่จะเห็นได้ชัดก็จากเด็กวัยรุ่น ซึ่งจากปากคำของชาวบ้านหลายราย ทำให้พอมองเห็นโลกทัศน์ของเด็กวัยรุ่น ในหมู่บ้านในปัจจุบันได้ดังนี้คือ

เกี่ยวกับเรื่องเด็กวัยรุ่น นายจาย กล่าวว่า "การที่เด็กสมัยนี้คือและไม่ค่อยเชื่อฟังบิดามารดาเป็นเพราะว่า เด็กสมัยนี้ไม่ได้กินนมแม่" ซึ่งความเห็นของนายจาย ตรงกับความคิดเห็นของนางจิต ว่า "เด็กสมัยก่อนไม่ค่อยเกเร เพราะกินนมแม่"

นาย ญ. กล่าวถึงวัยรุ่นว่า "เด็กวัยรุ่น สมัยก่อนไม่ค่อยเที่ยวจัด ทำงาน เชื่อผู้ใหญ่ แต่เด็กวัยรุ่นสมัยนี้เที่ยวมาก ไม่ค่อยทำงาน ไม่ค่อยเชื่อฟังพ่อแม่ ห้ามไม่ให้ไปไหน เป็นอันธพาลมาก ชอบทำงานสบาย ได้เงินง่าย ๆ"

ส่วนนาย ค. กล่าวว่า "ทุกวันนี้ศีลธรรมเสื่อม มนุษย์ไม่อยู่ในศีลธรรม ทำให้เจริญแต่ทางวัตถุ จิตใจเสื่อมลง ต่ำลง พวกวัยรุ่นในรุ่นหลัง ๆ เปลี่ยนไปในทางเลวลง เพราะหนังวิทยุ โทรทัศน์ ผู้ใหญ่พูดเด็กไม่ฟัง ห้ามไม่ให้พูด ทว่าผู้ใหญ่ไม่ทันสมัย สำหรับรุ่นลูกนั้นคิดจะเปลี่ยนเข็มไม่ยอมทำสวนเพราะได้เงินไม่พอใช้ พวกเด็ก ๆ อยากรจะทำงานที่ได้เงินเลย เพราะต้องการใช้เงิน เพราะชอบเที่ยว ไม่คิดถึงอนาคต เอาตัวรอดไปวัน ๆ อารมณ์ฉุนเฉียว วู่วาม และเข้ากับคนรุ่นเก่า ๆ ไม่ได้"

นายพจน์ กล่าวว่า "หนุ่มสาวสมัยก่อน พ่อแม่จะรู้จักกันก่อน แต่สมัยนี้เด็ก ๆ รู้จักกันก่อน พ่อแม่รู้ทีหลัง เนื่องจากต่างก็ออกจากบ้านไปเรียนหนังสือแล้ว เจอกัน"

สภาพทางสังคมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๒๓ มีความเปลี่ยนแปลงมากมาย ถ้าจะกล่าวอย่างกว้าง ๆ ก็อาจกล่าวได้ว่า ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีนั้นทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ มีช่องทางที่จะหาเงินมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีสิ่งยั่วยุให้เสียเงินมากขึ้นด้วย และเมื่อมีความเจริญทางวัตถุ ความเจริญทางจิตใจก็ตกต่ำ มีโจร มีขโมย จี๋ปล้นกันหนาหูหนาด่า เพราะความอยากได้อะไรมีในวัตถุที่เป็นตัวแทนค่านิยมสมัยใหม่ อาทิเช่น รถจักรยานยนต์ และเครื่องอำนวยความสะดวกที่ทันสมัยอื่น ๆ ทำให้หาทางที่จะรวยทางลัดด้วยการลักขโมย จี๋ปล้น ซึ่งผู้ร้ายนั้นอาจเป็นได้ทั้งคนในท้องถิ่นเองหรือเป็น

ผู้ร้ายจากถิ่นอื่น เพราะการคมนาคมสะดวก ทำให้มีคนจากที่อื่น เข้ามาในชุมชนนี้ และออกไปอย่างสะดวกสบาย

เนื่องจากสภาพสังคมที่ชาวบ้านถูกสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่บีบคั้นมาก เพราะค่าครองชีพแพงขึ้น ทำให้คนขาดความอดทน และฉุนเฉียว หัดลึนปัญหาความอย่งไม่ยั้งคิด ในระยะสิบปีที่ผ่านมาการฆ่ากันตาย เป็น เรื่องที่เกือบจะกลายเป็นความ เคยชินในความรู้สึกของชาวบ้าน ไปเสียแล้ว ชาวบ้านบางคนพูดว่า คนทุกวันนี้อย่าตายเพราะปืนและอุบัติเหตุทางรถกันมากกว่าตายเพราะโรคร้ายใช้เจ็บ

เด็กวัยรุ่นในช่วงหลัง ๆ นี้ กลายเป็นปัญหาสำหรับพ่อแม่และครูอาจารย์ เพราะชอบเที่ยว ไม่ขยันขันแข็งและดื้อรั้น ผู้ใหญ่ห้ามดักเตือนอย่างไรก็ไม่ค่อยฟัง และไม่ยอมที่ใช้ชีวิตไปในทางที่ผิด คือเป็นโจร จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่หลายคนในหมู่บ้าน พอจะสรุปได้ว่าเด็กวัยรุ่น ๆ นี้ ได้เรียนหนังสือทำให้ถือตัวว่า ตนมีความรู้เหนือพ่อแม่ พ่อแม่จะว่ากล่าวดักเตือนก็ไม่เชื่อฟัง และจากสิ่งยั่วยุอื่น ๆ เช่น ภาพยนตร์ ดนตรี ข่าวทางหนังสือพิมพ์ หรือโทรทัศน์ ทำให้เด็กซึมซับเอาวัฒนธรรม เมืองที่เป็นวัตถุนิยม ก้าวร้าว และหลงใหลใน เสรีภาพและอิสระภาพ

เด็กหนุ่มบางคนในหมู่บ้าน ประพฤติตัว เป็นคนเกเร ทำให้เรียนหนังสือไม่จบ เมื่อเรียนหนังสือไม่จบก็หางานทำไม่ได้ และอาจถูกชักจูงไปในทางทุจริต ทำให้เกิดปัญหาสังคม และอีกประการหนึ่ง คือเด็กหนุ่มมีกจะ ไม่อยากทำการเกษตร เขาอยากจะเป็นอาชีพเพราะทำการเกษตรได้เงินช้า และได้น้อยไม่พอใช้ เขาอยากทำงานที่ได้เงินเลย เพราะต้องการใช้เงินชอบเที่ยว ไม่ค่อยคิดถึงอนาคต เอาตัวรอดไปวัน ๆ อารมณ์ฉุนเฉียว และวุ่นวาย

ทางด้านพิธีกรรม

ในเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น งานบวช งานแต่งงาน และงานศพนั้น งานศพจะเป็นงานที่หมดเปลืองมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเป็นงานที่เจ้าภาพมิได้มีการเตรียมตัวไว้ล่วงหน้า จากคำบอกเล่าของนาง บ. "ในการจัดงานศพ เจ้าภาพแต่ละคน ซึ่งได้แก่ บรรดา ลูกหลานพี่น้องของผู้ตายจะต้องไปสั่งของ อาทิเช่น เครื่องดื่ม หรืออาหารจากร้านค้ามาเลี้ยง บรรดาแขกที่มาในงาน ต่างคนต่างสั่ง เมื่อเสร็จงานมาคิดค่าใช้จ่าย ปรากฏว่าบานปลายใหญ่โต"

ในการจัดงานเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ จากปากคำของนาง ค. กล่าวว่า "แขกมางาน คนจนมาก เพราะสงสาร ก็มางานมาก ทำให้หมดเปลืองมาก และคนจนทำงานใหญ่ เพราะอยากตั้ง ถ้าคนรวยก็จะจัดงานเจียบ ๆ เพราะเสียดายเงิน"

ในการให้เงินช่วยงาน อาทิเช่น งานบวช งานแต่งงาน หรืองานศพนั้น จากคำบอกเล่าของนางบูร กล่าวว่า "พวกคนรวยจะช่วยเงินคนรวยด้วยกันมากกว่าช่วยคนจน เช่น เขาจะช่วยคนจน ๑๐ - ๒๐ บาท แต่อาจให้คนรวยด้วยกัน ๕๐ - ๑๐๐ บาท" ดังนี้เป็นต้น การช่วยเงินนี้มักจะมีการจดบัญชีอย่างละเอียดและใช้คืนในคราวต่อ ๆ ไป

จากการสัมภาษณ์นาย ข. ครูโรงเรียนวัดธรรมวิเวก ได้ทราบว่า คนรายนั้นจะไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับใคร และพวกที่สร้างบ้านใหญ่โตสวยงาม ซึ่งมีหลายหลังในหมู่บ้านนั้น ส่วนมากจะกู้เงินธนาคารมาสร้าง คนรวยจริง ๆ จะไม่ค่อยสร้างบ้านหลังใหญ่

และจากปากคำของท่าน ฤ ทำให้ทราบข้อแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจนอีกว่า "คนรวยจะไม่ค่อยเสียสละทรัพย์ทำบุญ แต่คนจนจะทำบุญจริง คนจนจะห่ม เทจจัดงานพิธีต่าง ๆ มากกว่าคนรวย เพราะคนรวยมีชื่อเสียงอยู่แล้ว แต่คนจนต้องการสร้างชื่อเสียง ทำให้เป็นที่ เป็นล้นกันมากมาย"

คือหมายถึงว่า คนรวยมักจะขี้เหนียวและรู้ค่าของเงิน จึงไม่ค่อยเสียสละทรัพย์จำนวนมากทำบุญ แต่สำหรับคนจนนี้มักจะรู้สึกว่าคุณมีชีวิตที่ลำบากมากในปัจจุบัน จึงตั้งใจจะทำบุญมาก ๆ เพื่อจะได้สบายขึ้นบ้าง และที่กล่าวว่าคนจนห่ม เทจจัดงานพิธีต่าง ๆ มากกว่าคนรวยก็เพราะคนจนมีความเชื่อดังกล่าวข้างต้นแล้วนั่นเอง และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ ยอมเป็นที่ เป็นล้นเพื่อจัดงานใหญ่โต เพื่อแลกกับความชื่นชมของเพื่อนบ้าน

ส่วนการสิ้นเปลืองในการจัดงานในพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น งานศพจะเสียค่าใช้จ่ายสูงมากที่สุด เพราะเป็นงานที่เจ้าภาพมิได้เตรียมตัวไว้ล่วงหน้า จึงมิได้กะงบประมาณไว้ก่อนว่าจะใช้จ่ายสักเท่าใด มาคำนวณรายจ่ายกันตอนเสร็จงานแล้ว จึงพบว่าสิ้นเปลืองมาก และจากคำบอกเล่าของชาวบ้านหลายคนว่า บางทีก็เป็นเพราะในงานศพจะมีเจ้าภาพหลายคน ได้แก่ ภรรยา หรือสามี หรือลูกหลาน ฯลฯ ต่างคนก็สั่งซื้อของมาใช้เลี้ยงแขกในงาน พอเสร็จงานปรากฏว่า รายจ่ายสูงมากกว่าเงินที่ได้รับช่วยมาก ก็ต้องมีหนี้สินกัน และสำหรับผู้ที่ชอบจัดงานใหญ่ ๆ แต่ไม่มีทุนทรัพย์มากพอมักจะต้องเผชิญกับปัญหาหนี้เมื่อเสร็จงานแล้ว

ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ

ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติหรือไสยศาสตร์นั้น มีมากในภูมิภาคนี้ แม้แต่ในการเล่นหนังตะลุง ซึ่งเป็นการละเล่นที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของจังหวัดนครศรีธรรมราช ก็มีความเชื่อในเรื่องนี้อยู่หลายประการคือ*

๑. การปลูกโรงหนังตะลุง จะไม่หันหน้าโรงไปทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออก การแข่งกับแสงพระอาทิตย์และพระจันทร์ถือเป็นอัปมงคล หนังจะไม่ยอมเล่น แต่ปัจจุบันความเชื่อเช่นนี้เสื่อมคลายลงไปเป็นอันมากแล้ว
๒. หยวักที่ใช้ปักตัวหนังมักจะเจาะแล้วฝังหมากพลูไว้ข้างใน เพื่อป้องกันการถูกกระทำทางไสยศาสตร์ และเพื่อผูกใจคนดู
๓. หนังตะลุงแต่ละโรงมักจะมีหมอไสยศาสตร์ คอยทำพิธีเพื่อป้องกันการถูกกระทำต่าง ๆ โดยเฉพาะถ้าเป็นการประชันด้วยแล้วถือเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้
๔. รูปหนังที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เช่น รูปฤาษี รูปพระอิศวรทรงโค รูปเทวดา หนังตะลุงจะต้องนับถืออย่างมั่นคง และรูปเหล่านี้มักจะทำจากหนังสัตว์ที่ตายอย่างพิศดาร เช่น หัวม้า หนังเท้าของครูอาจารย์ ปิตามารดา ส่วนรูปตลกต่าง ๆ ก็มีเคล็ดว่า ให้ตัดหนังหุ้มอวัยวะเพศชายของคนตายแล้วมาปะติดตรงส่วนปากล่างของรูป เพื่อจะได้ช่วยให้ตลกและชวนขันยิ่งขึ้น
๕. ก่อนออกเดินทางไปแสดง ณ ที่ใดก็ตาม คณะหนังจะต้องประโคมดนตรีขึ้นเป็นเพลงเดินและเข็ดเป็นการเอาฤกษ์ และในขณะที่เดินทางไปในั้น ถ้าหากผ่านวัดและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต้องตักลวง เพื่อเป็นการคารวะทุกแห่งไป
๖. เมื่อไปถึงบ้านงานแล้ว จะนำรูปหนังตะลุงและเครื่องดนตรีขึ้นทางหน้าโรงเท่านั้น ส่วนนายหนังและลูกคู่ต้องขึ้นทางหลัง และก่อนขึ้นต้องเดินเวียนโรงหนัง ๑ รอบ ถ้าโรงนั้นเคยมีคณะอื่นมาแสดงแล้ว จะต้องทำความสะอาดเสียหมอน และเปลี่ยนหยวัก สำหรับปักรูปเสียใหม่ด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันการกระทำทางไสยศาสตร์นั่นเอง

* ชวน เพชรแก้ว, ชีวิตไทยปักข์ได้ ชุดที่ ๓ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช พิมพ์ครั้งแรก, ๒๕๒๓ หน้า ๗-๘.

๗. ถ้าเป็นการแสดงในงานศพ ผู้แสดงจะต้องมีคาถาอาคม หรือความรู้ทางไสยศาสตร์ เป็นอย่างดี ถ้าไม่เช่นนั้นอาจจะทำให้เสื่อมหรือเป็นอันตรายได้ และเมื่อถึงวันเผาศพ จะต้องขนย้าย เครื่องที่แสดงลงมาไว้ข้างล่างให้หมด แล้วค่อยขนย้ายเข้ามาใหม่เมื่อเผาศพเสร็จแล้ว

๘. ถ้าเป็นงานแต่งงาน ต้องแสดงก่อนวันแต่งงาน หลังจากพิธีแต่งงานแล้วไม่นิยม แสดง เพราะถือว่าเป็นอัปมงคล

๙. การผูกจอบหนึ่ง นายหนึ่งจะต้องผูก เชือกเส้นกลางของขบล่างหนึ่ง เส้น ที่ลูกคู่ เว้นไว้ เพื่อขอเคล็ดว่าเป็นการผูกไว้คนดู

๑๐. การวางรูปเพื่อเตรียมแสดงและการเก็บรูป รูปที่นำออกมาจากแผง ว่าเป็นรูป ตัวตลกวางไว้ในที่ต่ำ ๆ ส่วนรูปศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทวดา ฤาษี ต้องแขวนไว้เหนือระดับศีรษะ และ เมื่อเก็บเข้าแผงจะต้องจัดอย่างมีระเบียบ คือรูปไม่สำคัญวางไว้ข้างล่าง จัดรูปพระ รูปยักษ์ไว้ คนละส่วน ไม่ปะปนกัน รูปเทวดาและฤาษี จะต้องจัดไว้บนสุด รูปผู้หญิงจะสัมผัสกับรูปฤาษีไม่ได้ อย่างเด็ดขาด นอกจากนั้นแผงที่ใช้เก็บรูปจะไม่มีใครข้ามไม่ได้เช่นเดียวกัน

๑๑. ก่อนลงมือแสดงต้องมีพิธี เบิกโรง ถ้าเป็นงานมงคลเจ้าภาพต้องจัดหาขนมมาก ๑ ชุด มีหมากพลู ๔ คำ เทียน ๑ เล่ม ถ้าเป็นงานอวมงคลให้เพิ่ม เสื่อ ๑ ผืน หมอน ๑ ใบ หมอนน้ำมนต์ ๑ ใบ ถ้าเป็นงานแก้บนใช้หมากพลู ๔ คำ เทียน ๔ เล่ม บางคณะเพิ่มดอกไม้ ข้าวสาร ด้ายดิบด้าย ส่วนเงินค่า เบิกโรงในแต่ละครั้งจะได้แก่ผู้ทามแผงเก็บรูปหนึ่ง (เงินค่า เบิกโรงแต่เดิมคิดเป็นเงิน ๑.๕๐ บาท ปัจจุบันคือปี พ.ศ. ๒๕๒๓ คิดเป็นเงิน ๑๒ บาท)

การแก้บน

* การแก้บนหรือบางที่ชาวบ้านเรียกว่า แก้เหมลย (หรือแก้เหมรย) นั้น เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ว่าสามารถจะดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการให้ได้ วิธีการปฏิบัติของการแก้บนหรือทำเหมลยนั้น ก็เริ่มเมื่อผู้ใดต้องการสิ่งใดเป็นพิเศษ เช่น ขอให้ได้ลูก ขอให้ประสบความสำเร็จ ขอให้หายป่วยหรือรอดพ้นภัย ฯลฯ ผู้ที่ต้องการสิ่งเหล่านี้จะสามารถขอต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ โดยทำสัญญาว่า เมื่อได้สิ่งที่ต้องการแล้ว จะแลกเปลี่ยนด้วยการให้

* ปรีดดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล. การเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องในศิลปะการแสดงหนังตะลุง, เอกสารวิชาการหมายเลข ๓๓ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๕ หน้า ๑๑.

ของอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นการตอบแทน สิ่งหนึ่งที่จะให้ตอบแทนได้คือการจัดหนึ่งตะลุงมาแสดงถวาย ในชนบทภาคใต้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ถือว่ามีอำนาจบันดาลนั้นมีหลายประเภท เช่น เจ้าที่หรือเจ้าประจำหมู่บ้าน ซึ่งอาจจะชื่อเรียกต่าง ๆ กัน วิญญาณของบรรพบุรุษที่เรียกว่า ทวด หรือ ตายาย วิญญาณของครุหนึ่งตะลุงหรือโนรา ซึ่งเรียกว่า ครูหมอนหนึ่งหรือครูหมอนโนรา และหลวงพ่อก เช่น หลวงพ่อทวด วดข้างไห จ. ปัตตานี เป็นต้น การทำเหมลยอาจจะทำได้ ๒ วิธีคือ ทำเหมลยปาก คือการทำสัญญาโดยการเอ่ยวาจา เช่น ถ้าลูกวัวหาย เจ้าของก็จะเอ่ยวาจาสัญญาต่อหลวงพ่อทวดว่า ขอให้ลูกวัวที่หายกลับมาหาด้วย และถ้ากลับมาแล้วจะจุดเทียนถวาย เมื่อลูกวัวกลับมาจริง ๆ เจ้าของก็ต้องจุดเทียนและกล่าวว่า บัดนี้ของที่หายได้คืนมาแล้ว และตนได้จุดเทียนถวายแล้ว ตามสัญญา ฉะนั้นขอให้ที่บนไว้นั้นขาดกันและอย่าเป็นอันตรายในอนาคต การที่ต้องกล่าวเช่นนี้ เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าหาก "บนไม่ขาด" คือยังไม่ได้แสดงให้เห็นว่าได้ทำตามสัญญาแล้ว สิ่งศักดิ์สิทธิ์อาจจะทำอันตรายต่อผู้ที่บนไว้ได้ในลักษณะต่าง ๆ กัน

ส่วนการทำเหมลยที่ซับซ้อนกว่านี้เรียกว่า ทำเหมลยห่อ คือ นำดอกไม้ ธูปเทียน เล็บหรือสิ่งของของผู้ที่ต้องการทำเหมลยใส่ลงในห่อผ้าขาวสี่เหลี่ยมแล้วมัดสี่มุมรวม เป็นห่อแขวนไว้ที่เพดานบ้าน เวลาที่ผู้ทำเหมลยได้สิ่งที่ปรารถนา และได้ตอบแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามที่สัญญาแล้วนั้น จะต้องตัดห่อเหมลยนี้ให้ขาดด้วยจึงจะเรียกว่า เสร็จพิธี การทำเหมลยห่อนั้น กล่าวกันว่าทำในเรื่องที่สำคัญ ๆ เท่านั้น

โจ*

โจ คือ เครื่องรางของขลัง หรืออาถรรพณ์ชนิดหนึ่งทำขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องป้องกัน หรือใช้ทำอันตรายแก่คนที่มาลักขโมยทรัพย์สินต่าง ๆ ทั้งเล็กและใหญ่ เช่น ผลไม้ ตลอดจนกระทั่งวัวควาย เป็ด ไก่ และอื่น ๆ นอกจากนี้ยังใช้เป็นเครื่องป้องกันโรคระบาดที่จะเกิดขึ้นกับสัตว์เลี้ยงอีกด้วย ผู้รับบางท่านกล่าวว่า คำว่า "โจ" มาจากคำว่า "Pachu" ในภาษามลายู และยังกล่าวว่าวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อนี้ ไทยทางภาคใต้รับมาจากมลายู แต่คำว่า "โจ" ในภาษา

* จากคู่มือนำชมนิทรรศการทางวัฒนธรรมชีวิตไทยปักษ์ใต้ ครั้งที่ ๒ ชุดที่ ๑ ว.ค.นครศรีธรรมราช จัดพิมพ์, ๒๕๒๑, หน้า ๖๔ - ๗๔.

พื้นเมืองปักข์ใต้ แปลว่า จูโจม, ลักขโมย, แอบกระทำไม่ให้รู้ตัว, ฉกฉวยโดยไม่ทันรู้ตัว หรือ ลักเอาเวลาเปลว ความหมายดังกล่าว จึงน่าจะคิดว่า "โจ" น่าจะเป็นผลผลิตจากความ เชื่อของไทย ทางปักข์ใต้เราเ็นเอง แต่เนื่องจากดินแดนทางภาคใต้ของไทยเราติดต่อกับดินแดนของมาเลเซีย จึงทำให้วัฒนธรรมทางความ เชื่อนั้นถ่ายทอดถึงกันได้ ซึ่งทำให้คิดต่อไปว่าอาจจะ เป็นของไทย ถ่ายทอดให้มลายู หรืออาจจะ เป็นของมลายูถ่ายทอดให้คนไทยทางภาคใต้ก็ เป็นได้ โดยทั่ว ๆ ไป เรามักเห็นชาวบ้านปักข์ใต้ทำโจแขวนไว้ตามต้นไม้ที่มีผล โดยเฉพาะต้นที่มีลูกตก เพื่อป้องกันไม่ให้ คนลักขโมยผลไม้

เนื่องจากมีความเชื่อต่อกันมาแต่โบราณว่า "โจ" เป็นของศักดิ์สิทธิ์ เพราะได้ลง เลขยันต์เวทย์มนต์คาถาอย่างแข็งแรง ทำให้คนเกรงกลัวไม่กล้าลงดี จุดประสงค์ของการทำ "โจ" ขึ้นในภายหลัง จึงทำให้เข้าใจว่า ทำขึ้นเพื่อป้องกันรักษาต้นไม้ ผลไม้ ไม่ให้มีใครมารบกวน เพียงประการเดียว แต่ความจริงการสร้าง "โจ" ขึ้นใช้แต่โบราณยังมีวัตถุประสงค์และวิธีการ มากกว่าที่เห็นโดยทั่วไป

โจมีหลายชนิดคือ

๑. โจฝัง โจชนิดนี้มีวิธีการ คือ หาหม้อดินใหม่ ๆ คือหม้อดินที่ยังไม่เคยใช้มาก่อน ๑ ลูก แล้วไปขออนุทินหมากจากคนทุ่งใหญ่ (หมายถึงคนท้องถิ่น) มาจำนวน ๓ คน โดยให้คนทุ่งใหญ่ เป็นคนกรักป้ายให้เอง เมื่อได้อนุทินหมากมาแล้วก็เอามาย่ำเขียนข้างหม้อ เป็นรูปยันต์ตามตำรา สำหรับของใส่หม้อให้ไปเอาไม้ทิมผี คือไม้ที่สลบหรือเขาใช้แทงแยงไฟแยงศพขณะ เผาอยู่บนเชิง-ตะกอน ขอดัดไม้ขึ้นมา ๑ ท่อน ขนาดพอใส่หม้อได้ เสร็จแล้วเขียนยันต์โจลงบนผ้าหรือบนกระดาษ แล้วใส่ไว้ในหม้ออีกทีหนึ่ง เวล่านำหม้อไปฝัง ก่อนฝังต้องทำพิธีเช่นสรวงไหว้พระแม่ธรณีเสียก่อน ในตำราจากสมุดข่อยโบราณกล่าวไว้ว่า "กรุงพาลี ตามค ยายบัต ตาสี ยายพุดโธสั่งไว้กับตายาย ถ้าผู้ใดกรักลูก ถูกผู้ใดแล" ปลุกหม้อดินด้วยคาถานี้ แลคือ ยะโมข้า พุทธ เมื่อจะแก้ให้ว่าคาถานี้คือ "พุทธาโมยะ นะ ถ้าไม่แก้ตาย" โจชนิดนี้นิยมฝังในสวนหรือบริเวณใต้ต้นไม้ โจชนิดนี้บางที เรียกว่า "โจดิน"

๒. โจแขวน วิธีทำให้ทำไม้โลงผี (โลงศพ) ยาวประมาณ ๑ คืบ นำมาลงเลขยันต์ ต่าง ๆ ตามตำรา เสกด้วยมนต์แขก (ภาษามลายู) เสร็จแล้วนำไปแขวนไว้กับกิ่งไม้ที่ต้องการ ไม้ให้ ใครลักขโมยผลของมัน

๓. โจควายธนู วิธีทำให้ปลูกโรงยกสี่เสา ขนาดเล็กเท่าศาลพระภูมิ สูงแค่สะเอว ทำหลังคาข้างฝาอย่างมิดชิด เปิดแต่ด้านหน้าเท่านั้น ใช้ดินเคล้าผสมกับขี้ผึ้งปั้น เป็นรูปควายตัวหนึ่ง เป็นรูปคนรูปหนึ่ง นำไปตั้งไว้ในศาลที่ปลูกไว้ข้างประตูคอกควาย (ถ้าเป็นคอกวัวก็ปั้นเป็นรูปวัว ถ้าเป็นคอกควายก็ปั้นเป็นรูปควาย) ลงยันต์และอักขระตามตำรา ปลูกเสกเช่นหญ้าให้กิน ทุกวันเสาร์ และวันอังคาร ไครมาลักขโมยวัวควายหรือขี้ ของ ก็จะไม่บังเกิด เป็นวัวหรือควายและคนออกมาดักหน้า ศีรษะจรดขบไล่กระเจิงไป

๔. โจกระบอก คือ โจที่ใช้แพร่หลายกว่าโจอื่น ๆ แต่ละท้องถิ่นทำส่วนประกอบ และรายละเอียดแตกต่างกันไป

วิธีทำโจกระบอกโดยทั่วไปคือ หาไม้ไผ่ตายพราย คือต้นไผ่ที่ยืนตายเองทั้งลำอยู่กลาง กอของมันเอง ตัดไม้ไผ่ดังกล่าวมาปล้องหนึ่ง ตัดหัวตัดท้าย เอาข้อออกให้ทะลุตลอด นำกระบอกนั้นมา เจาะรูสี่รูข้างกระบอกทั้งสี่ด้านโดยรอบ ใช้ไม้ไผ่เหลากลมขนาดเล็ก ทำไม้ตะเกียบจำนวนสองอัน เสียบตามรูที่เจาะไว้ ปลายไม้ก็จะทะลุถึงสี่ทิศ และในรูกระบอกจะเป็นรูปกากะบาด หากผ้าขาวมา สองผืน ลงเลขยันต์อักขระตามตำราหุ้มปากโจผูกให้แน่นทั้งหัวท้าย ใช้ปูนกินหมากวงรอบกระบอก ๑ - ๒ วง พรางว่าคาถา เสร็จแล้วใช้เชือกกล้วยไปผูกแขวนห้อยไว้ที่กิ่งไม้ของต้นที่ต้องการจะแขวน

๕. โจพริก คำว่า "พริก" หรือ "พริอก" ในภาษาถิ่นปักษ์ใต้ หมายถึง กะลามะพร้าว ฉะนั้น คำว่า "โจพริก" ก็คือ โจที่ทำด้วยกะลามะพร้าวนั่นเอง

วิธีทำโจพริก ให้หากะลามะพร้าวตัวผู้ (กะลามะพร้าวที่มีรู) มาสองฝาขนาดเท่ากัน (บางแห่งใช้ฝาเดียวก็มี) ประกอบให้ปากกะลาติดกัน ใช้เชือกกล้วยร้อยรูทั้งสองฝา เข้าด้วยกัน บางตำราก็ให้ทุบคางคกใส่ไว้ข้างใน เชื่อว่าชากคางคกเน่าเหม็นส่งกลิ่นเหม็น ไครมาลักกินผลไม้ ท้องไส้จะได้พองเน่า เช่นชากคางคก แต่บางตำราใส่ยันต์แทน กะลาด้านนอกใช้ปูนป่ายเป็นรูป กากะบาดยาว ๆ ๓ - ๔ แห่ง พร้อมกันว่าคาถากำกับไว้ เสร็จแล้วนำไปแขวนกับกิ่งไม้ที่ต้องการ

๖. โจป้องกันโรคระบาดของสัตว์ คือ โจที่ใช้กะลามะพร้าวสองซีก หรือ ๓ ซีก ขัน กันลงเลขยันต์และคาถาอาคมภายในและภายนอก แล้วนำไปแขวนไว้ตามคอกสัตว์ เช่น คอกหมู คอกวัว ควาย เป็ดไก่ ฯลฯ

๗. โจหลอก คือ โจที่ไม่ได้ลงเลขยันต์หรือคาถาอาคมใด ๆ วิธีทำ โดยมากใช้กะลามะพร้าวตัวผู้ซีกเดียว เอาปูนกินหมากบ้ายหรือเขียนรอบกะลานั้น บางทีอาจเขียนเป็นรูปกากะบาดหรือลงเลขยันต์หลอก ๆ เอาไว้ด้วย เหตุที่เรียกโจหลอก ก็เพื่อจะใช้เพียงหลอกขู่เท่านั้น เพราะเห็นว่าการทำจริงนั้นบาปและรุนแรงเกินไป

ในปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านนี้ก็ยังมีนิยมใช้โจสำหรับขู่ผู้ที่จะมาขโมยผลไม้ของเขาอยู่ ส่วนใหญ่จะใช้โจหลอก แต่คนก็ยังกลัวอยู่

ชำนาญ ห่อสมุด